

KIRIM HANLIĞI KADI SİCİLLERİ BULUNDU

HALİL İNALCIK

Kırım'ı istilâ eden Rus ordularının Hanlık merkezi Bahçesaray'da Kırım Tatar Kültürüne ait eserleri, bu arada kütüphane ve arşivleri kasden yaktıkları biliniyor. Fakat yine de bazı arşiv koleksiyonlarının ve kitapların bu tahriplerden kurtulup günümüze kadar geldiği anlaşılıyor. Bu kalıntılardan, St. Petersburg'da Etnografya Müzesi Türk-Tatar bölümünde, Kırım kadı mahkeme sicillerininin saklandığı uzun zamandan beri biliniyorsa da, bu arşiv üzerinde şimdiye kadar esaslı bir araştırma yapılamamıştır. Bu belge koleksiyonunu St. Petersburg'da görmüş olan rahmetli Prof. Bekir Çobanzâde, Okuv İşleri dergisinin no. 4-5'de yayınladığı "Okuv İşlerinde Ameliyat ve Nazariyat: Leningrad'da Kırım Hazineleeri" adlı yazısında bu arşivden kısaca haber vermiştir. Koleksiyonun I. cildinin kapağındaki notu Çobanzâde olduğu gibi nakleder. Bu not şöyledir: "Kırım Hanları zamanında toprak tasarrufu belgelerine ait olup Arapçaya çevrilmiş olan eski Tatar Kadıasker Defterleri". Çobanzâde, haklı olarak bu notta yapılan yanlışları düzeltmiştir. İlkin, bu belgelerin dili Arapça değil, Osmanlı Türkçesidir. İkincisi, toprak tasarrufundan ziyade, bu gibi kadı sicillerinde gördüğümüz her çeşit hukukî sorunla ilgili hüccet, sened ve ölenlerin terekelerini içerir ve yer yer kadılık işlerini ilgilendiren Han yarlığı-fermanlarının kopyalarını verir. Yazar, bu belgelerin Hanlık döneminin kanunları, idarî, hukukî kurumları, o dönemin siyasî, içtimaî ve iktisadî hayatı üzerinde kesin bilgiler sağladığını işaret eder ve üç belgenin tam metnini verir. Çobanzâde'ye göre kullanılan dil, o zaman Hanlık divanında kullanılan dil, yani Osmanlı divan dilidir. Çobanzâde'nin ifadesinden anlaşıldığına göre, o zaman Kırım'a ait bu ve başka materyaller (meselâ Hüseyin Kefevî'nin *Râznâme* adlı eseri) St. Petersburg'da *Etnografi Müzesi*'nin Türk-Tatar bölümünde saklanıyormuş.

Kırım Hanlığına ait bazı belgelerin, Kırım'da Gaspıralı Kütüphanesi'nde saklı bulunduğunu, Dr. Hakan Kırımlı'dan öğrenmiş bu-

lunuyordum. 1994 yılının 16-21 Mayıs günleri Kırım'ı ziyaretim sırasında adı geçen kütüphaneye gittim¹. Kütüphane Müdürü sayın Naciye Tairova bana 61 ciltlik koleksiyonu gösterdi ve bunların üzerinde çalışmam için hiçbir yardımı esirgemedi. Bu 61 cilt, orjinalleri değil, tarih sırasıyla yapıştırılmış fotokopilerini içeriyor; fotokopiler genellikle iyi okunur durumdadır. Naciye Tairova'nın anlattıklarına ve sonradan mektupla verdiği bilgilere göre, koleksiyonun Gaspıralı İsmail Bey Kütüphanesi'ne gelmeden önceki serüveni şudur. II. Dünya Savaşı'ndan önce koleksiyon Yalta Şark Müzesi'nde *Krimski Naučno-Issledovatel'skiy* (Kırım Araştırma Enstitüsü)nde saklanıyormuş. Kırım Devlet Arşivi Müdürü Stepanova Antonina'nın anlattığına göre, Mayıs 1944'de Kırım Tatarlarının toptan sürgün edilmesiyle beraber, Tatarlara ait her çeşit kültür kalıntılarının da yok edilmesi için gizli bir emir gönderilmiş; o zaman koleksiyon, Kırım Devlet Arşivi'ne getirilmiş. O zamandan 1992 yılına kadar kutular içinde bu arşivde saklanmış. 1992'de Arşiv Müdürü Antonina, ciltlerin kaloriferci tarafından ocağa atılıp yakıldığına tanık olmuş ve yakılmadan kalan ciltlerin Kırım Müzesi'ne verilmesini sağlamış. Ancak Müze idaresi, prensip olarak Müze'de yalnız bu gibi belgelerin kopyalarını değil, orijinallerini saklamayı benimsediğinden bu fotokopi ciltleri, Müze Müdürü Enver Abdullayev'in tavsiyesi üzerine, yeni açılan İsmail Gaspıralı Kütüphanesi'ne verilmiş. Böylece, 1992'de koleksiyon bu kütüphanenin malı olmuş.

Ünlü Rus orientalisti B.A. Gordlevskiy'nin 1968 tarihli bir makalesinde haber verdiği² başka bir tarih hazinesi, ihtimal bugün *Yalta (Ialta) Müzesi*'nde araştırıcısını beklemektedir. II. Dünya Savaşı'ndan önce Kırım'ın incisi bu güzel şehirde bir *Şark Müzesi* varmış ve müdürü Yahya Kemal bey adında bir Kırmılı imiş. 1944 sürgününden sonra bu müze ortadan kalkmış ve kitaplar kutular içinde Rus Müzesi'ne nakl olunmuş. Gordlevskiy'nin bildirdiğine göre, burada çok değerli yazmalar saklanıyordu. Aydar (Haydar) Emirov'a göre, belki de bu hazine hâlâ oradadır. Yazık ki, Yalta'ya gidip bunları araştırarak zamanım olmadı.

¹ Bu kütüphane Şubat 1991'de eski Rüşdiye Mektebi binasında açılmış olup *Kırım Tatarları Meclisi*'ne bağlıdır ve onların en önemli kültür merkezlerinden biridir. Kütüphane, Türkiye'den kitap bağışları beklemektedir.

² "Rukopisi Vostochnogomuzeja goroda Yaltı" (Yalta şehri müzesinde bulunan el yazmaları) Akademia Nauk, CCCP, *Seçilmiş Eserler*, cilt IV, 257-261.

Gaspıralı Kütüphanesi'ndeki vesika koleksiyonuna gelince, resmî yazıda 72 defterden söz ediliyorsa da, bugün koleksiyonda 5-7, 12, 39, 41-3, 50, 63, 69-70 no.lu ciltler nokсандır ve bugün kütüphanede yalnız 61 cilt fotokopi mevcuttur. Noksan ciltler belki kalorifer kazanına gitmiş olanlardır. Ukrayna Akademisi *Institute of Oriental Studies* üyelerinden Dr. Victor Ostapchuk, bu koleksiyonun bir mikrofilm kopyasını Ukrayna Arşivi için aldığını ve bir kopyasını da Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'ne göndereceğini bildirmişti³.

Koleksiyonun ilk ve son cildini incelediğimizde, belgelerin, I. cildin ilk belgesinin Ramazan 1022/Ekim 1618 tarihinden 72. cildin son belgesinin tarihi olan Cemâziyelâhîr 1163/16 Mayıs 1750'ye kadar 142 yıllık dönemi kapsamakta olduğunu görmekteyiz. Bu arada, 1018/1609 yılına ait yarlıklar da kopya edilmiştir. St. Petersburg'daki asıl koleksiyonda öteki yıllara ait orijinal ciltler de mevcut olabilir⁴. Biz orijinal koleksiyonun bulunup incelenmesini bekleyerek, elimizdeki bu 61 cilt fotokopi üzerinde birkaç gün içinde yaptığımız hızlı taramada ilginç görüp kopya ettiğimiz belgeleri, koleksiyonun önemini anlatmak üzere burada yayınlamaktayız.

Bazı Sicil Defterlerinin Mukaddimeleri

24 no.lu Defter:

قد وقعت هذه الصكوك والسجلات في نوبة تراب اقدم العلماء العظام
ابو السعود بن محمود القاضي بياغچه سراى المحروسة في عصر سليم كراى خان
ابن بهادر كراى خان خلدالله خلافته الى انقراض الدوران سنة ثمانين و ثمانمائة
والف من الهجرة النبوية عليه افضل التحية تحريراً في اوائل شهر جمادى الاولى
توكلى على خالقي عفى عنه العاقى بمنه وكرمه العاقى
محكمة متعلقة ناحية سجلا تيدر سلفمزم مصطفى افندى وفقيرك تبلى وقتلرنده
تدوين اولئمشدر

(v. 1)

³ Bu mikrofilmler, 24 Mayıs 1995'de T.C. Dışişleri Bakanlığı eliyle teslim alınmış ve Bilkent Üniversitesi Halil İnalçık Koleksiyonuna konmuştur. Araştırmacıların incelemesine açılmak üzere düzenlenmektedir. Bilkent Kütüphanesinin izniyle, Devlet Arşivi ve Kurumları, buradan mikrofilmlerin kopyalarını alabilirler.

⁴ Leningrad'daki asıl koleksiyonu görmüş olan Çobanzâde'nin I. ciltten naklettiği Rusça not gösteriyorki, koleksiyon bu ciltle, yani 1613 yılı ile başlamaktadır. Çobanzâde son cildin tarihini vermemiştir.

25 no.lu Defter:

في زمن ..... مراد كراى خان ابن مبارك كراى سلطان ابن سلامت
كراى خان ..... ابراهيم المبتلى بقضاء قره صو .... في غرة شهر رمضان المبارك
لسنة ١٠٩٤

(s. 1)

قد سوده .... في زمن .... حاجى كراى خان بن قريم كراى سلطان
ابن سلامت كراى خان .... عبد العلام المبتلى بقضاء قره صو المحمية قد وقع
الضبط و التحرير في يوم خامس عشر من شهر صفر الخير لسنة خمس وتسعين
والف من هجرة من له العزو الشرف تم بالخير لسنة ١٠٩٥ خلافة حاجى كراى
خان ادام الله عمره لسنة ١٠٩٥

(s. 86)

.... في زمن سليم كراى خان ابن بهادر كراى خان .... في نوبة ....
احمد المبتلى بقضاء قره صو في غرة محرم ١٠٩٦

وقعت هذه الصكوك المرعية والسجلات الشرعية في نوبة العالم الفاضل
السيد عارف افندى القاضى بالجند المنصور الخانى وفي سلطنة اكرم الخاقان سليم
كراى خان ابن بهادر كراى خان ابدالله تعالى عمره ودولته الى انقراض الدوران
لسنة تسع وتسعين والف من غرة جمادى الاولى

72 no.lu Defter

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم بسم الله الرحمن الرحيم رب يسر ولا تعسر
رب تمم بالخير قد وقعت هذه الجريدة الشرعية والصكوك المرعية في نوبة اضعف
العباد فتح الله القاضى بياغچه سراى المحروسة عفى عنه العافى وفي سلطنة اشجع
الزمان السلطان ابن السلطان ارسلان كراى خان ابن دولت كراى خان ابدالله
دولته الى انقراض الدوران جرى ذلك وحرر في اليوم التاسع من جمادى الاخر
سنة ثلث وستين ومائة والف

(v. 1)

B E L G E L E R

1

خاتلق کتابدن قانون بو علی سینا الحاج شیخ افندی [یه] ویریلوب غفلت اولتمیه دیو کتب اولندی

2

حاجی احمد اغا ییلقیجیسی اورتان اودقان بن عبدالله مجلس شرعه دیوان کوبندن عثمان بن باقی نام کمسنه محضرنده تقریر کلام ایدب نهر صالحغیره چاچاینکیکی جماعتندن قولیکی بن قوشای نام کمسنه کندو ملکندن اولان اله ایاق قلعه سی تربیه سندن طوغمش کوك اله باشلی آتن بکارعی ایچون ویرمش ایدی یلقیدن کچن سنه سرقة اولتمش ایدی مزبور قولبکنک مزبور کوك اله باشلی آتن اشبو عثمان النده بولدم بالشرع طلب ایده رین مالکی بنم حفظمده ایکن سرقة اولتمغین بندن طلب ایده جکدر حالا غزاده در بن طلب ایدرین سؤال اولنسون دیومزبور وصفلو عثمانده اولان آتی احضار ایتدیروب اشبوآندر دیودعوی ایتدکده مزبور عثماندن سؤال اولندقدده اشبوآتی مزبور قریه دیواندن حیدر غازی بن محمد شاه دیوانه بر آت ویروب اول بکابو آتی ویردی واون فلوری دخی ویرجک ایدی بوندن غیرى نسنه بلمزین دیو مدعای سالف الذکری انکار ایدیجک مدعی مزبور اورتان اودقاندن مدعاسنه موافق بینه طلب اولندقدده جماعت چاچاینکیکدن نوری بلی بن جانبای وجماعت قوکرآندن محمد صوفی بن اخمار حافظ مدعای مزبوره موافق اداء شهادت شرعیه اتدکلرنده شهادتلیری حیز قبولده واقعه اولوب مزبورات مزبور عثمان الندن الیویریلوب راعی مزبور اورتان اودقانه تسلیم ایتدیرلدوکی غب الطلب کتب اولندی تحریراً فی التاسع والعشرين من رمضان المبارك سنه اثنین وعشرين والف

شهود الحال : عثمان يازيجي   هاشم افندی   عبد الجبار ابن سفر خليفه
المؤذن   خسرو بن عبدالله   وغيرهم

Ö Z E T : Yılkıcı Ortan (?) Odkan, Koşay oğlu Kulbeği'ne ait Gök Alabaşlı atın bir yıl önce sürüden çalınmış olduğunu, sonra atı Divan köyünden Osman elinde bulunduğunu, sahibinin atı kendisinden isteyeceğini ifade ederek atın kendisine teslimini istiyor; at getiriliyor, davacı o at olduğunu söylüyor; Osman'a sorulduğunda ben bu atı Divan köyünden Haydar Gazi'den karşılığında bir at verip aldım, ayrıca bana on flori verecekti, bundan başka bilgim yoktur, yanıtını veriyor. Bunun üzerine at çobanından kanıt isteniyor. İki kişi onun iddiasına tanıklık ediyorlar, Şeriat kurallarına uygun olarak yapılan bu tanıklık üzerine kadı atın at çobanına verilmesine hükm ediyor ve atın ona verildiği sicile yazılıyor.

Y O R U M : At sahibi seferdedir, giderken atını bakmak üzere yılkıcı Ortan'a bırakmış. Yılkıcı, at sürüsü sahibi Hacı Ahmed Ağa'nın yılkıcısıdır. Kırım Türk-Tatar yüksek sınıfının en önemli serveti at sürüleridir. Hacı Ahmed Ağa'nın bir at sürüsü vardır ve sefere gidenlerin atlarını da saklamak üzere sürüsüne almaktadır. *Gök Alabaşlı* adı verilen çalınmış at, besbelli bir cins atur, değerlidir. Davalı atı kendisinin çalmadığını, köylüsü Haydar Gazi'den aldığını iddia ediyor. Bu zat, Divan Köyüne adını vermiş önemli bir kişi olmalıdır. Her ne ise, kadı, tanıkların tanıklığı üzerine atı yılkıcıya geri verdiriyor.

Canbek Giray Han'ın Yarlığı, 1612 Nisan

جانبک کرای خان سوزم

قدوة القضاة والحكام عمدة الولاية الاسلام بالفعل كوزلو افنديسى
 وقره صو افنديسى وفرحكرمان قاضيسى وقرم افندسى وسایر قضاته باسرههم
 اعلام يرليغ شريف اولدرکه قضالركوزده كندكوز اوليوب سجل و حجتده
 ورسم قسمته حد محدودددن زياده تعدى اوزره حرکت ايدنلرى استخدام ونائب
 ايلدكلركوز مسموع شريفمز اولوب بيوردم که من بعد نفس قضاكوزده
 بالذات كندكوز مصالح مسلمينه مقيد اولوب كندكوز اولمدقجه اهل علم
 وصاحب حلم وكتب سجلات وقسمت خصوصلرنه رسوخ اوزره اولنلرى
 استخدام ايده سز وزياده تنبيه ايدوب سجله سکز اقچه وصورتنه اوتوز ايکى
 اقچه وقسمت مواريثده قرقدہ بردن بر اقچه زياده الميوب محضريه دخى بيله
 حساب اولنه بوندن [غیرى] يافته اقچه سى ديو الميه لر وعتاق نامه يه برغروشدن
 زياده الميه لر و وجه مشروح اوزره نائبلركوزه محکم تنبيه تاكيد ايده سز
 وكندكوز دخى تحت قضاكوزده اولان فقرا ايله منوال مشروح اوزره معامله ايده
 سز ورسوم وعواييده تعدى ايلميه سز شويله که ذکراولناندن زياده فوق العاده
 رسومدن و عواييددن طمع خامه دوشوب تعدى اولنه سبب عزلکز بيلوب اکا
 کوره اجراى شرع شريفده مجد وساعى اولاسز نايکز ايتدکلرى محضا كندكوزه
 عايد اولوب كنديلركوز مؤاخده اولورسز نائب بهانه اولمق احتمالى يوقدر منوال
 مزبوردن نائبک تعديسى دخى موجب عزلدر شيله بيله سزبو مقوله کمسنه لرى
 استخدام اتميه سز قضا كوزه كندكوز مقيد اوله سز و مرسوماتدن (موهرياتدن)
 وحکم اولناندن مطلقارسم ديو [نسنه] الميه سز و نائبلركوزه تنبيه ايدوب بهره
 الدرديه سز همان سجل اقچه سى صورت اولورسه صورت سجله اوتوز ايکيدر
 بوندن زياده التميه و وصيت و وقف و بدل اقچه لرندن دخى رسم سجل ديو
 بر حبه الميه سز والدرديه سز ونايکز ايده سبب عزل بيله سز اکاکوره
 مقيداوله سز شويله بله سز ديو يرليغ شريف ويرلدى تحريراً فى اواخر صفر المظفر

Ö Z E T : Canbek Giray Han'ın yarlığı, 1021 Safer sonları/1612 Nisan sonları.

Gözleve, Karasu, Ferah-Kerman, Kırım ve öteki kadılıklara gönderilen bu yarlığda, mahkemelerde kadıların halkın işlerini nâiblerine bıraktıkları ve bunların sicill, hüccet ve resm-i kısmet harçlarını haddinden ziyade aldıkları belirtildikten sonra kadıların işleri kendileri görmeleri, nâib kullanmak gerektiğinde bilgili ve insafli kimseleri seçmeleri emredilmekte ve alınacak resimlerin hadleri saptanmaktadır. Buna göre resimler:

<i>Sicill için</i>	8
<i>Sûret için</i>	32
<i>Kısmet-i mevâris için</i>	kırk akçada 1 akça
<i>Itaknâme için</i>	1 kuruş

Bu resimlerden başka, fazladan *muhziriyeye* ve *yafta akçası* adıyla para alınması yasaklanmıştır. Hükümlerden ve mühür gereken belgelerden resim alınmaz; vasiyet, vakf ve bedel akçası da resimden muafur. Bu emre aykırı olarak fazla resim alan kadıların azl olunacağı bildiriyor. Nâiblerin davranışlarından kadılar sorumludur,

Sicill : bugün noterlerin yaptığı hukukî tescil işidir.

Sûret : mahkeme defterine kayıtlı sicilin kopyası istenirse ayrıca resim verilir.

Kısmet-i mevâris: mahkeme yoluyla yapılan miras taksiminde akça üzerinden değerlendirilen mallar ne kadar bir yekûn tutarsa bunun kırkta biri resim olarak alınır.

Muhziriyeye: miras taksiminde ilgilileri mahkeme huzuruna çıkaran muhzir için ayrıca bir resim istenmesi âdet olmuşsa da, bu yasaklanmıştır. Keza yasaklanan *yafta akçası* miras taksiminde verilen belge için alınan bir resim olmalıdır.

Mahkeme defterlerine kaydolunan *vasiyyet* ve vakıfdan resim alınmaması emrolunmuştur.

Y O R U M : Bu yarlığı gönderen I. Devlet Giray Han'ın torunu II. Canbek (Canibeg) Giray Han 1610-1623, 1624 ve 1627-1635'de üç defa Kırım tahtına çıkmıştır. Yarlık, 1612 Nisan tarihi taşıdığına göre ilk hanlığına attır. Mahkemede kadı tarafından alınan resimler, gerek Kırım'da gerekse Osmanlı imparatorluğunda halkın en çok sızlandığı konulardan biri idi. Hükümdarların halka âdil görünmek amacı ile bu gibi resimleri bir düzen

altına almak için kanunlar çıkardıklarını ve bazan son derece sert önlemlere baş vurduklarını biliyoruz. Yıldırım Bayezid'in kadıları bir evde toplayıp yakmak istediği hakkında, Anonim *Tevârih-i Âl-i Osman*'da bulunan halk rivâyeti bu bakımdan ilginçtir. Osmanlı padişâhlarının kadıları teftiş için vilâyetlere gönderdikleri müfettişlerin raporları Topkapı Sarayı arşivinde ortaya çıkmıştır. Mahkeme resimlerini düzenlemek üzere Fatih Mehmed, Kanunî Süleyman ve I. İbrahim tarafından çıkarılmış kanunlar tarafımızdan özetlenmiştir⁵. Bu gibi düzenlemelerin, özellikle, hükümdarların kamu oyunu kazanmaya muhtaç oldukları dönemlerde çıkarıldığını saptamaktayız. Osmanlılara öteki hanlardan daha çok tâbîlik gösteren Canbek Giray Han, Kırım'da mırzalara karşı halkın sevgisini ve desteğini kazanma gereğini anlıyordu.

Bu yarığda kadıların işleri, atadıkları nâiblere bıraktıkları belirtiliyor. Kadılar, merkez kaza mahkemelerinde ve nâhiyelerdeki mahkemelerde kendilerine vekil olarak nâib tayin ederlerdi. Bu nâibler, onlara karşı sorumlu olup hükümet karşısında onların davranışlarından yalnız atayan kadı sorumlu olurdu. Bilgisiz ve açgöz nâibler adâlet düzenini bozan başlıca sebeplerdendi. Çoğu zaman kadıların, fazla resim toplamakta onları kullandıkları da bir gerçektir. Halkı soymakta onlar işbirliği halinde idiler. Evliyâ Çelebi, kadıların gelirinden söz ederken, her şehir ve kasabada onların adâletle şu kadar, zulümlerle onun iki üç katı gelir topladıklarını kaydetmiştir. Canbek Giray'ın yarığı, kuşkusuz bu gibi kötüye kullanmaları önlemek için çıkarılmış kanun niteliğinde bir hükümdar emridir.

Bu yarığdan Kırım Hanlığında *efendi* unvanı taşıyan büyük kadıların Gözleve (Közlev), Karasu, Farah-Kerman ve Kırım şehirlerinde bulduklarını öğreniyoruz.

Bu hanlık yarığında belirlenen mahkeme resimleriyle I. İbrahim (1640-1648) zamanında Osmanlı mahkeme resimleri karşılaştırıldığında:

	Osmanlı (akça olarak)	Kırım
Sicill	12	8
Sûret	32	25
Itâknâme	66	1 guruş (125 akça)
İmza	12	-

⁵ "Adâletnâmeler", *Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, II/ 3-4 (1967), 78.

Gazi Giray Han Yarlığı, 1609 Haziran

بويرليغ بليغ سعادت تبليغمز الوب تورغان عمومك لوركان (؟) عبدى
 اغا وجام ورمضان وحمزه وبالى وديكر بالى و محمد و مصطفى واحمدبيك
 وسفرييك وغير بيوك وكوچك وعلى بك و براق كوله اهاليسندن عموما اعيانى
 بوندن اسبق درسعادتكمه كلوب صارى قياساكنلرندن دعاكويلريمز دن يعقوب شيخ
 وحاجى محمد خليفه و غيريلرندن شكاييت ايدوب خلاف شرع وخلاف قانون
 قيونلريمزدن هر قوزى قيوندىن قيون باشنه برر اقچه قيون حقى المى استرلر قانون
 اوزره ششلك ويرردك زياده بر نسنه ويرمزيدك بدعت سيئه احداث ايدوب
 بزى رنجيده ايدرلر زمان عدالتكزده اولماسون رفع اولماسن رجا ايدرور والآن ظلم
 صريحدر و بدعتدر ديو اظهار تظلم اتدوكلرى باعثدن بدعت سيئه اولدوغى
 معلوم پادشاهاتم اولغين مجدداً امر شريفم ويردوم ويوردومكه بالفعل قاضى
 عسكرمىز اولان اعلم العلماء وافضل الفضلاء عبدالله افندى زيد فضله اشبو حكم
 شريفم سجل ايدوب شرع شريف طرفندن دخى مؤكد صورت سجل ويروب
 ششلكدن زياده بر اقچه وبر حبه بر نسنه ويرلميه اول بابده براق آلئ و اوتوز
 سكانك قيونلرينه وجميع قيونلردن زياده قيون حقى طلب اولئيه بو ديارده قيون
 حقى اولدوغى بالذات كندى معلومزدر برخان زماننده اولئش دكلدر بزوم
 زمانمزه دخى اولمزددر هر كيم احداث ايدرسه كندوسنه ايودكلدر بروجهله
 وبرطريقله قيون حقيجون درسعادتتمدن يرليغ النورسه عمل اولئيه اشبو
 امر شريفمله عمل اولنه هر كيم مخالفت ايدرسه حقندن كلنور شويله بله لر علامت
 شريفمه اعتماد قيلالر تحريراً فى اوائل شهر ربيع الاول سنه ثمان عشرة والف
 بمقام باغچه سراى

(Cilt I, v. 83)

Ö Z E T : Barak-Köle köyü ileri gelenleri hanlık divanına gelip koyun ve kuzu başına bir akça *koyun-hakki* alınmasından şikâyet ederler. Evvelce âdet olarak yalnız (sürü başına) bir şişlik (şişek ?) verilir, başka bir şey verilmezken, Sarıkaya'dan ulemeden Yakub Şeyh ve Hacı Mehmed Halife ve baş-

kaları koyun başına bir akça almak isterler. Halk bunun Şeriat ve kanuna aykırı bir bid'at olduğunu ileri sürerek kalkmasını isterler. Bunun üzerine Han bu yarlığı Kadıasker Abdullah Efendi'ye göndererek şişlikten başka hiç bir şey verilmemesini emreder ve böyle bir vergi alınmasını kesin biçimde yasak eder; almak isteyenlerin cezalandırılacağını ilân eder. Yarlığı Kadıasker tarafından mahkeme defterine tescil olunacak ve isteyene bundan bir kopya verilecektir.

Y O R U M : Kırım'da, Osmanlı ülkesinde olduğu gibi, *koyun hakkı* olarak koyun başına yarım veya bir akça vergi alınmasına kalkışılmıştır. Kırım'da eskiden beri yalnız bir *şişlik* verilirmiş (burada *şişlik*, Osmanlıca'daki *şişek*, yani iki yaşındaki koyun olmalıdır). Moğol vergi sisteminde böyle bir vergi vardı. Osmanlılarda *koyun resmi* ve başka adlar altında 15. yüzyılda 3 koyuna bir akça, 16. yüzyılda iki koyuna 1 akça, daha sonra bir koyuna bir akça olarak koyun vergisi alınagelmıştır⁶. 16. yüzyıl sonlarında Kırım'da Gazi Giray II (1588-1596) ve halefi Canbek Giray dönemlerinde Osmanlı kurumları, âdetleri, özellikle ulema vasıtasıyla hızla yayılmakta idi.

Vergi sorunu, yerleşmiş âdet ve çıkarları ilgilendirdiğinden tabii sert tepki doğurmakta idi. Köylerde Tatar ileri gelenleri, bunların arasında Hanlık sarayı hizmetlileri ağa ve beyler bu tepkide önde gelmektedirler. Vergi, *zulüm* ve *bid'at* olarak protesto edilmektedir. Şeriat ve kanuna aykırı olduğu doğru olmasa bile (koyun resmi örfi, yani devletin koyduğu bir vergidir), haklı çıkmak için yine de meşruluğun temeli sayılan bu iki hukukî esasa başvurulmaktadır. Han, şikâyetleri tümüyle haklı bularak "bu diyarda *koyun hakkı* olmadığı bizzat kendi ma'lûmumuzdur, bir han zamanında olmuş değildir, bizim zamanımızda dahi olmazdır, her kim ihdâs ederse kendüsine eyi değildir" diye kesin bir dille vergiye karşı olduğunu ve kaldırdığını ifade etmektedir. Han'ın, yarlığı Kadıasker'e gönderilip onun sicillerinde tescil

⁶ Osmanlılarda eski kanunlarda *koyun-hakkı*, *koyun-resmi*, *koyun bacı*, *koyun âdeti*, *koyun degüri* adı altında anılır. Fâtih kanunnamesinde üç koyuna 1 akçadır. 16. yüzyılda çoğu yerde (Ö.L.Barkan, *Osmanlı İmparatorluğunda Ziraî Ekonominin Mali ve Hukukî Esasları*, I. Kanunlar, İstanbul 1943, 1528 tarihli Kütahya Kanunu: 24 m. 5; Nigebolu, Kanunî dönemi, 269 m. 13; Kayseri 1500, 57 m. 6)iki koyuna bir akça alınır. Sefere gitmeyen Kocacık yürüğü 3 koyuna bir akçe verir. Moğol âdeti Anadolu'da devam etmiş görünmektedir. Sürüden *yatak resmi*, yaylak resmi veya kışlak resmi olarak bir koyun alınır. *Yaylak resmi* ve *kışlak resmi* bir timara dışarıdan gelen 300 koyunlu her bir sürüden bir koyun olarak alınır. Zülkadırlı beyleri bayramda her sürüden bir koyun alırlarmış. Osmanlılar bunu kaldırdılar (Barkan, Bozok: 128 m. 44). Üçyüz koyun bir sürü sayılır (Barkan1584, 50 m. 10).

olunmasını istemesi bunun bir kanun sorunu olmasındandır. Osmanlı idaresinde devlet kanun ve tüzüklerini uygulamada kadılar sorumlu idiler. Kanun sicille yazılır ve özel kişiler istediğinde kadının resmî onayı ile kendilerine bir sûret (kopya) verilirdi.

5

Yer anlaşmazlığı konusunda kadı hükmü

اولدرکه جماعت اص اهالی سیله منای اهالیسنک یر خصوصنده نزاعلری اولوب خان حضرتلرینک امر شریفی ایله ازرنه وارلدقده منای اهالیسندن باشلیق قوشای بن آق چوره و جارلغاش بن قولبکی وسایرلری جماعت اص اهالیسندن تورمش بن کوچک واسن چوره بن مصطفی وسایرلرین احضار ایدوب آقای محمد افندی تعیین ایدن سنوردن ماعدا ایکی طرفنده ایکی قطعه یر دخی بزم ملکمزدر بو اص غصباً برقاچ [یلدر] ضبط ایدوب اکمشدر سؤال اولنسون دیدکده اص ادملرندن سؤال اولندقده انکار ایله جواب ویرجک مسفور منای اهالیسندن بینه طلب اولندقده جماعت قپچاقدن تمر بن موسی و جماعت مونیراحافظدن شعبان بن دوین وجماعت جوندلایدان اقمدمد صوفی ابن جان توغان حاضرین اولوب دیدلر که اشبو ایکی طرفده اولان ارض شرقاً اسمعیل جک اودرسنه منتهی وغرباً طریقه منتهی اشبو حدود ایله محدود ارض منای اهالیسنک ملکی در حسام افندی حکم اتمشدر بزلر شاهدلریز شهادت دخی ایدریز دیجک شهادتلی بعد التزکیه قبول اولنوب منای اهالیسنه حکم اولندی تحریراً فی شهر جمادی الاولى سنه اثنین وعشرین والف

شهود الحال : عبدالله افندی الواعظ قریه چرکز عبدالغازی الامین قریه قوکرات اسن قول بن دلی صوفی عیسی صوفی بن اقامت قریه اسماعیل مصطفی صوفی امین اقمجی قریه چرکز

Ö Z E T : As cemaatiyle Manay ahalisi arasında tarla konusunda anlaşmazlığın çözülmesi için Han'ın emri üzerine kadı, iki tarafın temsilcilerini mahkemeye çağırıp tanıkları dinledikten sonra sınırın iki tarafında iki kıta yerin Manay ahalisine ait olduğuna hüküm ediyor.

Y O R U M : Çok eski bir Kafkas halkı olan As cemaati bir klan olarak görünüyor. Bu tarihte bunlar Kırım Tatarı ile kaynaşmış Müslüman bir halk olmakla beraber ayrı etnik bir cemaat birliğini koruyor. Taşdıkları adlar Küçük Oğlan, Turmuş, Mustafa oğlu Esen Çora ilginçtir. Gerek As gerek Manay halkının tarım yapukları açıktır. İlginç olanı, toprağın, cemaatin toplu ortak mülkiyetinde gösterilmesidir. Belgede iki başka cemaat, Cemaat-i Kıpçak ve Cemaat-i Cundlaydan diye anılmıştır. Tanıklar arasında Çerkez köyü vâizi Abdullah efendi, yine aynı köyden Mustafa Sofi, Kongrat köyünden Abdulgâzi anılmaya değer.

6

محروسة كفه ده كول جامعى محله سى ساكنلرندن احمدبيك ابن نصح
الجندى محروسة طربزون ده اشاغى حصارده بازار قپوسى مسجد محله سى
ساكنلرندن دركاه على يكچريلرندن رئيس سفينه اسحق پاشا بن حسين ايله
مجلس شرعه حاضران اولوب اشبو اسحق باشه بر شايقه كميسنه نولن ايله طوز
تحميل ايدوب طرابزون كوندرمش ايدم مزبور طوزمى حقلشوب حالا اسحق
باشه ده برجه علاقهم قالمدى ديو بالطوع الصاف اقرار واعتراف ايدوب بالمواجهه
مزبور اسحق باشه مزبور احمدبيكك جميع كلامن تصديق ايدوب ماهو الواقع
على وقوعه قيد اولندى تحريراً فى ٢٨ ربيع الاول لسنة احدى وعشرين والف

شهود الحال : مولوى افندى ابن رجب جعفر باشه ابن عبد الله
محمدبيك ابن عبدالله من طربزون سرور بن عبدالله المحضر

(Cilt 1)

Ö Z E T : Kefe'li sipâhi Ahmed Bik, gemi kaptanı Trabzonlu yeniçeri İshak Beşe'nin şaykasıyla Trabzon'a tuz göndermiş, aralarındaki navlun anlaşmasına göre hakkını aldığına dair sicill.

7

ضربخانه اوستنده اولان يهودى هارون ولد ياقو مجلس شرعه كلوب خلقدن ضربخانه يه ضرب ايچون كومش ويرن الحاج فرح بالى ومحمد ومحمد الحاج سيد موسى ولداسلان ومراد ولد بو ياجى و اوک ولد مهب اوراهم ولد براخه وغيرى ايله حاضران اولوب ضربخانه باغچه سرايدن كوزلوه قالمغه فرمان پادشاهى اولمش اشبورنجبرلك ضرب ايچون ويرلمش المده درت يوزطقسان ايكى چبوق كومشلى واردر واستاد النده دخى بر مقدار كومشلى واردر مزبوره ٤٩٢ چبوق اندن غيردر كوزلوده مزبورونك حقلرين تسليم ايده رين ديو مقر اولوب و مزبورون دخى تصديق ايدوب ما هوالواقع قيد اولندى تحريراً فى اواسط جمادى الاولى لسنة ١٠٢١

شهود الحال : محمد چلبى [امين] ضربخانه احمد چاوش ابن عبدى خواجه
پرويز بن عبدالله غيرهم

(Cilt 1)

Ö Z E T : Han'ın emriyle darbhanenin Bahçesaray'dan Gözleve'ye kalkması üzerine bazı Yahudilerin para basımı için darbhaneye verdikleri 492 adet gümüş çubukları ve usta elindeki gümüşler üzerindeki haklarının darbhaneye bakan Yahudi Harun tarafından Gözleve'de verileceği hakkında güvence veren bir sicill.

8

شكر يازيجى ابن محمد عبدالجبار المؤذن ابن أم سفر

قلعه يهودى لرندن اولان اليا يهودى ولد زرع يهودى و اورام يهودى ولد براها يهودى مجلس شرعه حاضران اولوب مذکور اليا مرقوم اورام محضرنده تقرير كلام ايدوب برقطعه ملك خاصم اولان ارض كه قبله طريق عامه منتهى و شرقاً انانيم چشمه سى و شمالاً نفس نهره منتهى و غرباً محمود چلبى باغچه سنه

منتهى [در] ذكر اولنان محدود بر قطعه ارضى مشار اليه اورامه هبة صحيح ايله هبه ايلدم اولدخى حاليا سب بلعقار ايله قبض ايلدى بعد اليوم بنم ملكمدن چقوب اورام ملكنه داخل اولوب ارض مرقومه عوض مزبور اورام بكا بر تلى خاره قماش برطونلق قريمزى كچه ورب بن دخى عوض مرقومى الدم ديدكده المزبور اورام دخى ايا المرقومك بالمواجهه جمله كلماتنى تصديق و جمله اقوالنى تحقيق ايديجك بالطلب قيد سجل اولندى تحريراً فى ١٦ ربيع الاخر سنه ١٠٢٢

(Cilt 1 v. 5)

Ö Z E T : Yahudi İlya Yahudi Avram'a bir araziyi kendi toprağı gibi (sebb b'l-'akâr) kullanılmak üzere hibe ediyor ve karşılığında bir telli hare kumaş ile bir elbiselik kırmızı yünlü kumaşı ivaz olarak alıyor. Bu işleme dair sicill.

9

Eflaklı bir esirin âzâdlık davası

مرحوم مرقوم محمد اغانك ابناء كبارى مزبورون حسن ويونس ومرضى واولاد صغارى وصيلرى مزبوران الحاج حسين وحضر باشه ويوك قزلى وزوجه سى وكيللرى مزبور عمر چلبى والحاج على ويونس محضرلرنده كنعان نام افلاق الاصل غلام تقرير كلام ايدوب مرحوم غازى كراى خان وفاتندن صكره افندم مرحوم مرقوم محمد استانبوله واردقده استانبولده بنى اعتاق اتمش ايدى وصكره استانبولدن ينه باغچه سرايه كلدكده مدبر اول دخى ديمش ايدى عتقم طلب ايدرمد سؤال اولنسون ديوب ....

(Cilt, v. 10)

Ö Z E T : Mehmed Ağa sağlığında Gazi Giray Han'ın vefatından sonra İstanbul'a gittiğinde Eflak asıllı kölesini âzâd etmiş, Bahçesaray'a dönünce onu müdebber yapmış (yani belli bir hizmeti belli bir zaman içinde gördükten sonra ögür olmasını şart koşmuş). Mehmed Ağa ölünce köle, oğullarının (mirascı olarak kendi üzerinde hak iddia etmelerini önlemek üzere) dava açıp âzâdlığını tescil etmek istiyor.

10

At satışından borç üzerinde uzlaşma

قرية قوكرات ساكنلرندن الله قلى بن على حسن بن ياركلى يه اتوز التونه
برآت بيع اتمشدم آچه سنى سفردن كلوب ويرجك ايدى توقزن الدم باقى سن
طلب ايدرین .... اون بش التونه صلح اولنوب ... فى ۳ شهر جمادى الاول
سنه ۱۰۲۱

(Cilt 1, v 19)

Ö Z E T : Kongrat köyünden Allahkulu, Yargeldi oğlu Hasan'a otuz altına bir at satmış, dokuz altın peşin, kalanını seferden dönüşte ödemek üzere. Sefer dönüşü Allahkulu parasını almak için dava açıyor, onbeş altına sulh oluyorlar.

11

Bir borç davası

كفه ده جامع كبير محله سندن بالش چلبى مرحوم سلامت كراى خان
حضرتلرينك قوللر اغاسى اشمحمد اغابن قراکوز الحاجك كتخداسى على قلع
بن عبدالله مجلس شرعه احضار ايدوب مزبور اشمحمد اغاده اوچيوز فلورى حقم
اولوب قرق بش فلوريسن نقدويروب ايكى يوز التمش فلوريسندن التمش فلورى يه
ماجرى الاصل برشبان غلام وايكيوز فلوريسنه درتيوز عدد قيون بيع
ايدوب .... جمادى الاول ۱۰۲۱

(Cilt 1, v. 20)

Ö Z E T : Kefe'de Camiikebir mahallesinden Baliş Çelebi, Selâmet Giray Han'ın kullar-Ağası İşmehmed Ağa'nın kethüdası Ali Kılıç'ı, alacağı 300 flori için dava ediyor; borçlu 45 florisini nakit vermiş. 60 florisini için Macar as-

İndan genç bir köle ve 200 florisi için 400 koyun vermesi koşulu ile anlaşılıyorlar.

12

Gazi Giray Han'ın Kızı Melek Sultan Hânî'nin Azametşah Mirza ile nikâh ve mehr sözleşmesine dair sicill

مرحوم و مغفور غازى كراى خان حضرتلرينك صلبيه سى ملك سلطان
خانى جانبندن تزويج اتى يه و كالتى مؤيد غازى بيك ابن پير احمد و صفا بن سعدى
شهادتلى ايله ثابته اولان تين محمد ويوان ابن او كاش ايله عظمت شاه ميرزا
ابن اسنى بيك جانبندن مشار اليها خانى بى تزوجه و كالتى شعبان بن يوسف
وبابى محمد بن كوستره شهادتلى ايله ثابته اولان بيرام على بيك بن رجب
مجلس شرعه حاضران اولوب مشار اليها ملك سلطان خانى بى مسفور عظمت شاه
ميرزايه و كيللى تزويج و تزوج ايدوب بيك فلورى و بيك غروش و بيك تنكه
و بيك اقچه مهر مؤجل تسميه ايلدكلى منوال مسفور اوزره نكاح عقد
اولندوغى قيد سجل اولندى

شهود الحال : الحاج حسين ابن ..... قاسم دده ابن عبدالله
منصور ابن بالى پرويز بن عبدالله وغيرهم

(Cilt 1, v. 58.)

Ö Z E T : Melek Sultan Hânî'nin vekilleri Tin Mehmed ve Yavan'ın vekâletleri Gâzî Bik ve Safa tanıklığı ile saptanıyor; Esen Bik oğlu Azametşah'ın vekilleri Bayram Ali Bik'in vekâleti de Şaban ve Bay-Mehmed'in tanıklığı ile saptanıyor; vekiller nikâhı kıyıyorlar ve Melek Sultan Hânî için bin flori, bin guruş ve bin tenge ve bin akça *mehr-i müeccel* tayin olunuyor.

Bir mudaraba, ticaret ortaklığından, doğan bir alacak davası

كفه سكانندن درعدالت سپاهیلرندن می بن داود .... قضاء مانكوب
مضافاتندن بالقلاغی سکانندن یوریلی رئیس ولد دیمتری محضرنده اقرار صحیح
و اعتراف صریح مرعی قیلوب قصبه آق کرمانده یوسف خلیفه نام کمسنه یه
علی طریق المضاربه قرق برعدد سکه حسنه ویروب مسفور یوسف خلیفه دخی
ذکر اولنان سکه ترکه یه ویروب مذکور یوریلی رئیسک کمیسنه قومش دیو
دعوی ونزاع ایدر ایدم .... یکرم برسکه حسنه یه صلح ایدوب ....

۱۰ شوال ۱۰۲۷

(Cilt 1, v. 86)

Ö Z E T : Kefe'li Sipahi Memi, Akkerman'da Yusuf Halife'ye *mudaraba*, ticaret ortaklığı için 41 *hasene* altın vermiş, o da bununla zahire alıp kaptan Dimitri oğlu Yurili'nin gemisiyle göndermiş, Memi parasını almak için dava açıyor, sonunda 21 altına sulh oluyor.

Y O R U M : *Mudaraba* ortaklığında, sermayeyi verenle onu uzak yerde ticarete işleten arasında, masraf çıktıktan sonra kârın yarıyarıya paylaşılması üzerine sözleşme yapılır. Yusuf Halife, satın aldığı terekeyi kaptan Yurili eliyle denizasıra değerlendiriyor. Kaptanlar navlun için satıştan hisse alırlar, bu yüzden sipâhî Memi, Yusuf Halife ile anlaşmazlığa düşmüş ve onu dava etmiştir.

Hacı Giray Han'ın Yeniçeri Serdarı atamasına dair fermanının
tescili

فرمان شریف حاجی کرای خان فی نصب سردار یکیچریان

باعث تحریر یارلیغ شریف خانی بودرکه اشبو دارنده امر شریف اولان
قولمز مطرجی باشی نیک و کیلی حسن بشه بی قره صویه سردار نصب ایدوب
یدینه یرلیغ شریف و یردم و بیور دمکه قره صوده اولان اکر یکیچری و طوبجی
و جیجی و عجم اوغلانی و قول اوغلی بونلریک برسینک شقاوتی ظهور ایدرسه
قدوة القضاة قره صو قاضیسی افندی حضورینه کتوروب توحمتی [Sic] ثابت
اولدقدن صکره قولمز مطرجی باشی نیک و کیلی سردار حسن بشه نیک یدینه
ویره لر آخردن کیم کمسنه مانع و مزاحم اولیه لر شویله بله لر امر شریفمله
عامل اولالر تحریراً فی الثانی من شهر ربیع الاخر لسنة ۱۰۹۵

(Cilt 25, v. 4)

Ö Z E T : Hacı Giray Han, Mataracı Başının vekili yeniçeri Hasan Beşe'yi Karasu'ya yeniçeri serdarı tayin ediyor. O, Karasu'da görevli bütün kapıkullarını, yeniçeri, topçu, cebeci, acemi oğlanı ve kul-oğulları üzerinde otorite sahibi olup bir yolsuzluk yaptıklarında Karasu kadısı huzuruna götürüp hüküm aldıktan sonra (hükme göre cezayı yerine getirmek üzere) mahkemeden teslim alır.

Tüfenk satın almak için Karasu'da Avarız Akçası toplanması

۱۰۹۵ تاریخنده شهر جمادی الاخره سنده محمیة قره صو ایکی توفنک اولوق اوزره بهر توفنک باشنه قرقر التوندن سکسان التونه محلاته توزیع اولندغی صورتیدر

جامع کبیر محله سنه	حسنه	۸	تسلیم شد	
الحاج شعبان محله سنه	حسنه	۴	تسلیم شد	
قبطیان محله سنه	حسنه	۵	سیم	۴۰
الشیخ رجب افندی محله سنه	حسنه	۴		
شو محله سنه	حسنه	۴	سیم	۱۰
صادق افندی محله سنه	حسنه	۲	سیم	۱۰۰
الحاج بنیاد محله سنه	حسنه	۲	سیم	۴۰
عجم محله سنه	حسنه	۱	سیم	۸۰
حاجی علی باشی محله سنه	—	—	سیم	۸۰
روم وارمنیان	حسنه	۴۰		

(Cilt 25. v. 4)

Ö Z E T : İki tüfenk bahası 80 altının Karasu mahalleleri arasında bölüşdürülmesi. Mahalleler: Camiikebir, Hacışaban, Kiptiler, Şeyh Recep, Şu (veya Şav), Sadiefendi, Hacıbünyad, Acem, Hacıali, Rum ve Ermeni mahalleleri. Müslüman mahallelerinden hepsi 40 altın, Rum ve Ermeni mahallelerinden öbür 40 altın toplanıyor. En kalabalık mahalle Camiikebir mahallesi olarak görünüyor. Acem mahallesi küçüktür. Öbür kayıtlardan (bak. no. 17 ve 18) biliyoruz ki, Acem mahallesinde İran'dan gelen Ermeni tüccar oturmaktadır.

1095 Nevruzunda Kadının bakkallara verdiği narh listesi

بيك طقسان بش تاريخنده روز حضرده بقالانه ويرلدكى نرخ صورتيدر

۱۴	ليمون صويى وقيه	۱۸	قریم بالی وقیه
۴	بقله وقیه	۱۴	عسل روم وقیه
۳	مرجمک وقیه	۱۰	عسل ابانه وقیه
۹	ارمودبالی وقیه	۲۴	زیتون یاغی وقیه
۱۲	جوز حلوا وقیه	۷	پرنج وقیه
۱۴	کعبه خورماسی وقیه	—	بادم فندق
		۶	طرابزانی فندق وقیه
		۶	رزاقی اوزوم وقیه
		۶	بکلرجه وقیه
انکوریلی حسین بشه نک تازه کستانه سی		۵	سیاه [اوزوم]
دورت صاغ اقچه یه تعشیر شد		۶	ارمود قوریسی وقیه
		۵	کچی بوینوزی وقیه
بيك دوقسان بش تاريخنده ماه ذی القعدة		۴	قره خورما وقیه
نک یکرمی التنجی کونی بغدادیک بقله سی		۳	سرکه وقیه
[کله سی ؟] سکسان صاغ اقچه یه چقمق		۶	نخود وقیه
ایله ایکی یوزقرق درهم خبز مطبوخ		۱۲	قشقوال وقیه
برچورک اقچه یه تعشیر شد بمعرفة المسلمین		۸	دولم پینیری وقیه
تحریراً فی التاريخ المزبور		۶	تازه پینیر وقیه
		۵	اوز قوریسی وقیه
		۲	فصل وقیه
		۲۲	خویار وقیه

Ermeni Acem taifesinin Anadolu'dan getirdikleri pamuklu
kumaş satışı hakkında ferman

قدوة القضاة والحكام داعى دولتتمز افندى زيد فضله صوبه اعلام وفرمان
شريف سلطاني بودرکه دارنده امرمز اولان قره صوده متمکن اولان عجميان
طايفه سى اهل تجارت اولمغله انادولى و طوقات يقاسندن كتورد کلرى متاع اکر
هفت رنک بوغاصى اکر کرباس واکر بائمه وهرنه ايسه اسکله يه کلوب امين
کمرکن ويروب مذکور اولان اسبابلرى شهر مرقومه کتورب کرک اهل دکانه
وکرک بربرلرينک بينلرنده بيع و شرا اتدکلرنده وکندولرى ارشون طوتب تاتاره
صاتمہ لرى بابنده ... فرمان عليه مز اولمشدر وکلن مزبور عجميان طايفه سى
شهر مرقومه ده بازرکان الندن طای ايله اثواب الدقلرينه من بعد رضامز يوقدر
امرو فرمانمز کندوکتوردکلرى متاعه در مزبور عجميان طايفه سنک اوتہ يقه
سمتندن مقدا کتوردکلرى هفت رنک بوغاصى وکرباس وبائمه وبوکه متاعلرى
صاتلميوب سابقالمغله حاليا يدلرنده مذکور اولان متاعلرى بربرلرينه بيع وشرا
اولتمسنه دخى فرمام اولمشدر امرمزاوره حرکت اولنوب برفرده مداخله
ايتدیرميه سز

وصل الينا فى اليوم الثانى والعشرين من جمادى الاولى سنة ١٠٩٥

(Cilt 25 v. 6)

Ö Z E T : Karasu'da oturan Acem tüccarının, Anadolu'dan getirdikleri pamuklu kumaşları toptan veya halka arşınla satmalarına izin verilmiştir. Fakat buradaki tüccardan tay (denk) ile toptan kumaş alıp satamazlar. Anadolu'dan getirdikleri malları kendi aralarında satabilirler.

Y O R U M : Yerli tüccardan mal alıp satarlarsa, Kırımlı tüccarın satışlarına kesat gelir. Bu yüzden yalnız idhal ettikleri malların satışına izin verilmiştir. Karasu'da oturan bu Acem (İranlı) tüccar İran Ermenileridir. Defterde bunlardan biri "Haçuk nâm acem zimmi" diye geçer. Karasu'daki Ermeni mahallesi için bak. yukarıda Belge no. 15.

Ermeni Acem tüccarın yalnız idhal ettikleri malları satmaları
hakkında ferman

قره صوده واقع و متمکن ذمیان وعجمیان طایفه سی در دولتتمزه کلوب
ذمی طایفه سی عجم طوقاتدن کتوردوکی و اخر ولایتدن کتوردوکی اشیالری
یالکز صاتمیبوب شهرمزه کتوردوکلری طایلری بزدن وبوغاصی دن هر نه ایسه
الوب صاته یورلر بو فقرايه کلی غدر ایده یورلردیو عرض اتدکلرنده .... عجم
طایفه سی بعد الیوم کرك قره صودن و کرك کفه دن و کرك کوزلودن و کرك
بالقلاغیدن و قریم ایچندن برغیری شهردن طای و اسباب الوب صاتمیبوب
کندیلری تجارتله طوقات وعجم وغیری مملکته واروب سفینه ایله کتورب ذکر
اولان اسکله لرك قنغیسنده کمرک و یروب چقاروب کتروب اوتردقلری یرده
بیع ایلدکلرنده کمیدن کتردکلری اسباب هر نه اولورسه اولسون صاتمیرینه امر
شریف رضا ویرمکله سجل شرعیه موجبنجه دخی امرم اولمشدر آلدقلری بونده
اولان هر نه قدر اسباب وارسه اون بش کونه دکن بیع اولنسن دیووعده اولمش
در اون بش کوندن صکره سوق سلطانیده نه بها ایسه اول بها اوزره اخره ویريله
وصل الینافی ۱۳ جمادی الاول ۱۰۹۵

Sicillerde rastlanan bazı kişiler

جماعت قېچاقدن قيااستى محله سنده اولوب جماعت مزبوره دن باغچه جى
محله سندن مقتول اولان سويه بن على

كيلارجى باشى محمد اغا

باغچه سرايده قيا محله سى ساكنلرندن چاشنيگير شعبان بن عبدالله

نهر اوزيده اشقياء قزاق النده شهيد اولان مرحوم كيلارجى باشى محمد
اغانك ابناء كبارى يونس چلبى و حسن چلبى
جمال چلبى ابن احمد افندى قيزى حاجى بيكه دن ... عادل كراى سلطان
اورده سنده ساكن اسنكلدى بن اسكندر

صلاجقده منكى كراى خان مدرسه سنك طباخى الياس

فخر الاعيان على اغا ابن مرتضى اغا .... چركسى الاصل مسلم الله
ومعترف بالرق لعل اغا محضرنده

غازى كراى خان خلدت خلافته .... زوجة مكرمه سى وفخر السلاطين
العظام توختامش كراى سلطان ... حضرتلرينك والده سى ياولوبيم

قاغله سلطان حضرتلرينك كوچك خزينه دارى جان احمد بن محمود

خان اعظم حضرتلرينك والده سى دوربيكه بيم دن ثابت الوكالة اولان
صادق اغا

حالا قریم خانى اولان جانبك كراى خان قپواغالرى اولان خليل اغا

Yarlıkların başlığı

Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı... Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı... Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı...

Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı... Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı... Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı...

Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı... Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı... Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı...

Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı... Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı... Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı...

Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı... Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı... Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı...

Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı... Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı... Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı...

Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı... Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı... Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı...

Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı... Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı... Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı...

Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı... Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı... Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı...

Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı... Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı... Şehadetname ve diğer kâğıtların başlığı...

Kırım Kadı Sicilleri'nden örnek: Canbek Giray Han'ın Yarlığını içeren sahifinin fotokopisi.